

eredmények. Reméljük, hogy a most indult sorozat következő kötetei a sorozatot nyitó monográfia hibáit elkerülve és erőit megtartva kerül az érdeklődők elé, s esetleg sikerül könyvészetileg is sorozatként szerepeltetni a folytatást, ugyanis bárhogy kerestem is a sorozat ISSN számát, nem sikerült megtalálnom.

Kurecskó Mihály

Bel, Matthias: Notitia Hungariae novae historico geographica [...] Comitatum ineditorum tomus II., in quo continentur Comitatus adhuc in mss. haerentes Partis Secundae Trans-Danubianae, hoc est, Comitatus Soproniensis, Castriferrei, Szaladiensis et Vespriemensis. (Ed. Gregorius Tóth.) Textum recensuerunt notisque instruxerunt Bernadett Benei et al. Institutum Historicum Sedes Centralis Studiorum Philosophicorum Academiae Scientiarum Hungaricae–Archivum Hungariae Regnicolaris, Budapestini, 2012. 695 p. (ISBN 978-963-631-217-6)

Bél Mátyás klasszikus országleíró munkája, a *Notitia Hungariae novae historico-geographica* eddig nyomtatásban meg nem jelent részeit kiadásra bocsájtó sorozat második kötete látott nemrégiben napvilágot a Magyar Országos Levéltár és a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont közös kiadásában. A szóban forgó kötet Sopron, Vas, Zala, valamint Veszprém vármegyék leírásait tartalmazza, amely Bél Mátyás terveit figyelembe véve szerkesztettek az igényes kötet készítői. A tapasztalt filológusok számára is nagy kihívást jelentő munka nehézsége alapvetően abban rejlett, hogy a nevezett vármegyeleírások csak sok hibát és pontatlanságot tartalmazó másolatokban maradtak fenn, mivel miután az eredetieket Batthyányi József kalocsai érsek Bél özvegytől megvásárolta, azok a Dunán való utazás során eláztak és tönkrementek. Ehhez járul még a kéziratok egyéb másolatainak és korabeli variánsainak problematikája, amelyre Tóth Gergely doktori kutatásai során már szakavatott módon rávilágított.¹⁰ A kiadás előkészítésben a szerkesztő mellett egy sokoldalú kutatócsoport is tevékenykedett, amelynek tagjai Benei Bernadett, Déri Balázs, Földváry Miklós István, Glück László, Gózszy Zoltán, Jarmalov Rezső és Varga Orsolya voltak.

Bél munkája sokszínű és gazdag forrás a történészek számára. A vármegyeleírások olyan kordokumentumok, amelyek egyrészt nagyon fontos – bizonyos esetekben már pótolhatatlan – adatokat tartalmaznak, másrészt pedig a magyar történeti kutatás hőskorának izgalmas módszereire is rávilágítanak. Bél Mátyás természetesen követte a nemzetközi utazási irodalom és történelmi földrajz nagy klasszikusait, de saját egyéni módszereit sem titkolta munkájában. Jóval meghaladva a kora történetírói irányzatait, nagy szociális érzékenységgel ábrázolta az parasztság életvitelét, a vidék problémáit és a gazdasági helyzetét. A régiségtani érdeklődése folytán számos rajzot, feliratot közölt, amelyek a régészek számára hordoznak értékes információkat. E kötetben például az ókori Sabaria (Szombathely) feliratainak reprodukciói és kommentárjai különösen látványosan illusztrálják Bél archeológiai érdeklődését. Bél egyébként jól ismerte a korabeli korszerű történeti irányzatokat, mint például Muratori forráskritikai elveit, amelyek e művében is tetten érhetők.

A munka pontos jegyzetapparátusa révén jól követhetőek e historiográfiai hatások.

A neves 18. századi polihisztor e munkája a keletkezése óta eltelt mintegy háromszáz év ellenére fontos forrást nyújthat a családtörténeti és archontológiai kutatások számára is. A vármegyeleírásokban Bél részletesen megemlékezik az egyes várak, városok és a fontosabb főúri családok történetéről. Hasznosak lehetnek az itt közölt adatok például az örvendetesen megújuló Zrínyi kutatások szempontjából is.¹¹ Elég itt arra utalnunk, hogy az akkor már jó-részt elpusztult Zrínyi-Újvár történetét is kiemelten kezelte a szerző (493–498. o.). A jelentős nyugat-magyarországi főúri családok – mint például a Batthyány, Erdődy, Nádasdy – tagjai mellett megemlékezik számos kevésbé ismert familiáról és azok korabeli valamilyen tisztséget viselt sarjairól is. A mű forrásértékét növeli az a tény, hogy Bél olykor a vármegyei tisztségviselőkkel szoros együttműködve állította össze a munkáját. Az együttműködés kiterjedt az anyaggyűjtésre, hiszen gyakran küldtek a szerzőnek forrásanyagot és a vármegyei közgyűlések külön bizottságot állítottak fel a munka átnézésére, amely gyakran több éven át folyt. Vas vármegye leírásának átvizsgálói például terjedelmes kiegészítést állítottak össze a vármegye településeiről, pontosan feltüntetve azok birtokosait. Bél egyébként is törekedett arra, hogy lehetőleg minden vármegyeleírásában pontos információkat adjon a mezővárosok, várak, falvak birtokosairól, földesurairól. A kötet készítői nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy a Bél által említett családokat a személynévmutatóban pontosan azonosítsák, megkönnyítve ezzel a kutatók munkáját. A behatóbb tanulmányozás során azt is megállapíthatjuk, hogy Bél külföldi forrásokat is felhasznált családtörténeti kutatásai során. Ez különösen izgalmas eredményeket hozott a Kőszegi család története esetében, ahol magyar és külföldi források kritikai összehasonlító módszereit alkalmazza. Hasonlóan izgalmas adalékokat nyújtanak a mű heraldikai vonatkozású részei. Bél pontosan közli például Zala és Sopron vármegye címerét. Az eltűnt múlt rekonstrukciója során nemcsak az írott forrásoknak, hanem a korabeli épületek tárgyi forrásértékének is nagy jelentőséget tulajdonított. Szorgalmasan feljegyezte a fontos épületeken akkor még fel-lelhető feliratokat, minek köszönhetően bizonyíthatóan több olyan mára elpusztult felirat maradt fenn neki köszönhetően, mint például a szombathelyi városkapu Hetési Pethe Márton győri püspökre vonatkozó egyedülálló felirata (401. o.).

A kritikai kiadást igényes jegyzetapparátus segítségével lehet igazán nagy haszonnal forgatni. A vármegyeleírásokat minden esetben lényegre törő magyar és angol nyelvű bevezetővel tette könnyen használhatóvá a szerkesztő, amelyekben a leírások rövid összefoglalója mellett a kéziratok történetére vonatkozó információk is megtalálhatóak. A kötet a részletes bibliográfia, valamint hely- és névmutató segítségével még jobban megkönnyíti a történészek és az érdeklődő olvasók kutatómunkáját. Összességképpen megállapíthatjuk, hogy Bél Mátyás eddig kiadatlan műveit feldolgozó sorozat újabb kötete a magyar és nemzetközi tudományos élet számára egyaránt igen értékes kézikönyv, amely a későbbiekben alapjául szolgálhat majd egy későbbi magyar nyelvű kiadás számára is.

Tóth Ferenc

¹⁰ A kérdés összefoglalását ld. Tóth Gergely: Bél Mátyás Notitiájának kritikai kiadása. *Fons*, 15 (2008) 4. sz. 425–443.

¹¹ Vö. Zrínyi-Újvár emlékezete. (Szerk. Hausner Gábor–Padányi József.) Bp., 2012.